

УДК: 346

Яновицька Анна Віталіївна

*Старший викладач кафедри господарсько-правових дисциплін
Львівського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук*

ПРИНЦИПИ ГОСПОДАРСЬКОГО СУДОЧИНСТВА У НОВІЙ РЕДАКЦІЇ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Yanovytzka A. V. The Principles of Commercial Proceeding at the New Edition of the Code of Commercial Proceedings of Ukraine

Abstract. The article devoted to principles of commercial proceeding. It deals with the part 3 of Article 2, which fixed in the Code of Commercial Proceedings of Ukraine at the first time. The positions of scientists at the concepts of principles were analyzed. Payed attention on replacement of some principles of commercial proceeding at basic international proceeding principles. Such as «the rule of law» and «the reasonable time». A general conclusion is made concerning the theoretical and practical importance of fixing of principles of commercial proceeding in the Code of Commercial Proceedings of Ukraine.

Key words: *principles of proceeding, commercial proceeding, proceeding of Ukraine, the Code of Commercial Proceedings of Ukraine.*

Як зазначено у Конституції України, юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі. При цьому, саме Господарський процесуальний кодекс України (далі — ГПК) [1] встановлює, що юридичні особи та фізичні особи — підприємці, фізичні особи, які не є підприємцями, державні органи, органи місцевого самоврядування мають право на звернення до господарського суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав та законних інтересів у справах, віднесених законом до юрисдикції господарського суду. Однак, ефективність такого захисту залежить від рівня правового регулювання процесуальних відносин, що базується на керівних принципах судочинства.

У науковій літературі існує багато думок вчених щодо поняття «принцип». Як правило воно використовується в етимологічному значення як вихідне положення будь-якого явища [2, с. 24]. Принципи права є об'єктом наукових

досліджень не лише представників загальної теорії та філософії права, галузевих наук, а також міжнародного права. Оскільки принцип є «вихідний початок», «керівна ідея», «основа», то, отже, він характеризується не абстрактною загальністю, а безпосередньо пов'язаний з сутністю, основою явищ і процесів і є досить стійким, постійним. У випадках, як зазначає О. Гришук, коли принципи не усвідомлені вченими, не закріплені прямо і безпосередньо чинним законодавством, правові норми виявляються недосконалими, малоефективними і не приводять до очікуваних результатів [3, с. 16, 19]. У науці виділяють такі ознаки принципів:

- 1) нормативне закріплення;
- 2) здійснення за допомогою механізму реалізації правових норм;
- 3) визначення змісту або механізму реалізації правових норм [4; 3, с. 91].

На рівні загальносоціальних пріоритетів, як зазначає Д. Слинко, принципи права та процесу взаємодіють,

доповнюють один одного, збігаються за ступенем значущості [2, с. 24]. Принципи господарського судочинства знаходять свій прояв на всіх стадіях господарського процесу і, відповідно, повинні закріплюватись у процесуальному законодавстві.

У грудні 2017 року набрав чинність Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів», що продовжило нелегкий процес перебудови і вдосконалення судової системи і процедури судочинства в Україні. У пояснювальній записці до проекту даного Закону зазначалось, що на недосконалість судового захисту в Україні неодноразово вказував у своїх рішеннях щодо України Європейський суд з прав людини, вказуючи на проблеми української судової системи. Метою законопроекту є нормативне врегулювання процесуальних механізмів, які мають забезпечити ефективний, справедливий, неупереджений та своєчасний захист прав і свобод особи в суді. Він сприятиме подоланню процесуальних проблем, які перешкоджають ефективному судовому захисту в Україні.

При прийнятті процесуальних рішень і застосуванні будь-яких процесуальних норм суд має керуватися у першу чергу основним завданням судочинства, яким є ефективний захист прав та інтересів особи. Законопроект передбачає низку змін, направлених на забезпечення таких засад судочинства, як змагальність, диспозитивність та пропорційність [5].

У науковій літературі розроблено низку критеріїв класифікації принципів господарського судочинства. О. Беяневич зауважує, що всі принципи поділяються на дві великі групи: 1) принципи організаційно-функціональні, що визначають судоустрій та

процес одночасно; 2) принципи функціональні, що визначають процесуальну діяльність суду та учасників процесу. Разом з тим, у літературі з господарського процесу зазначається, що ці дві групи принципів знаходяться у взаємному зв'язку, внаслідок чого немає принципів суто організаційних чи суто функціональних [6]. При цьому слід наголосити, що представлення будь-якого переліку принципів судочинства, залежить від джерел їх закріплення: міжнародні акти, Конституція України, Господарський процесуальний кодекс України, законодавство про судоустрій.

Загалом, до принципів господарського судочинства відносять такі принципи: законності, здійснення правосуддя судом, рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом, незалежності суддів, гласності розгляду справи та повної фіксації технічними засобами, об'єктивної істини, змагальності сторін, обов'язковості рішень суду, мови судочинства та справедливості [4, с. 91].

Враховуючи мету даної статті, для нас важливо проаналізувати принципи господарського судочинства у контексті їх відображення у новій редакції Господарського процесуального кодексу України. Як зазначено у частині 3 статті 2 ГПК, основними засадами (принципами) господарського судочинства є:

- 1) верховенство права;
- 2) рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом;
- 3) гласність і відкритість судового процесу та його повне фіксування технічними засобами;
- 4) змагальність сторін;
- 5) диспозитивність;
- 6) пропорційність;
- 7) обов'язковість судового рішення;
- 8) забезпечення права на апеляційний перегляд справи;
- 9) забезпечення права на касаційне оскарження судового рішення у визначених законом випадках;

10) розумність строків розгляду справи судом;

11) неприпустимість зловживання процесуальними правами;

12) відшкодування судових витрат сторони, на користь якої ухвалене судове рішення.

Слід підкреслити, що саме останні зміни процесуального законодавства посприяли встановленню цього чіткого, хоча й не вичерпного переліку принципів. Однак, як видно він не повною мірою узгоджується із переліками, які пропонуються у науковій літературі.

Першим ГПК називає принцип *верховенства права*. Однак, ще донедавна у наукових працях точилася дискусія щодо співвідношення «верховенства права» та «законності». Як зазначає О. Капля, дискусійне питання щодо поєднання та співвідношення права і закону поширилось серед науковців настільки, що в результаті утворились цілі концепції поглядів стосовно цієї проблеми. У процесі наукової розробки сформувалась певна група прихильників переваги принципу верховенства права над законністю, група, що представляє право і закон комплексно, визначаючи таке поєднання як «правозаконність», та група, яка визнає їх залежними і нерозривними, схилившись більше до верховенства закону [7, с. 127–128]. На конституційному рівні принцип законності формувався на основі принципу верховенства права і нормативно закріплювався у процесуальних кодексах.

Сьогодні, як аналізує О. Гришук, є загальновизнаним, що однією з новітніх тенденцій розвитку правової системи України є подолання позитивістського підходу, в межах якого право отожднювалося із законом. Поняття права вже не зводять до сукупності правових норм, які виражають волю держави і забезпечуються її примусовими санкціями, а визначають через надпозитивні соціальні регулятори — справедливість, норми моралі, звичаї, традиції, принци-

пи права, які є категоріями природного права. Якщо закон не узгоджується із змістом такого розуміння права, його визнають неправовим, нелегітимним, а його дія унеможливується. Механізм унеможливлення дії неправового закону ґрунтується на принципі верховенства права. У випадку суперечності між природним правом та законом треба виходити із пріоритету першого [3, с. 21].

Очевидно саме такі тенденції до праворозуміння, зумовили внесення змін до Конституції України [8], де тепер у статті 129 вказується, що суддя, здійснюючи правосуддя, є незалежним та керується верховенством права. У Господарському процесуальному кодексі України також принцип законності окремо більше не виділяється.

Наступний принцип — *диспозитивності*. У літературі розповсюджені визначення принципу диспозитивності як свободи сторін у розпорядженні своїми матеріальними й процесуальними правами, як можливості (права) зацікавленої особи впливати на рух господарського процесу, однак як зауважує Г. Ільющенко, вони не позбавлені певних недоліків. Так, основним недоліком однієї з концепцій змісту диспозитивності, відповідно до якої цей принцип є рушійною силою судового процесу, є віднесення до суб'єктів диспозитивності всіх осіб, які беруть участь у справі (незалежно від їхнього характеру та юридичного інтересу), а також суду. Таке широке розуміння диспозитивності суперечить її сутності. Безумовно, диспозитивність є рушійною силою судочинства, проте жодним чином не єдиним принципом, що впливає на рух справи. Низку процесуальних дій суд зобов'язаний вчинити не з ініціативи сторін і не за власним розсудом, а за прямою вказівкою закону. Усі ці дії впливають на розвиток і завершення процесу, проте не мають ні найменшого відношення до диспозитивності [9, с. 154].

Сучасний стан процесуального законодавства відтепер, на наш погляд, депо звужуватиме сферу наукових дискусій щодо процесуальних принципів. Так, вперше диспозитивність господарського судочинства як принцип знайшов своє відображення у окремій статті ГПК — статті 14. Аналіз її норм показує, що диспозитивність проявляється у діях конкретних осіб, при чому не обов'язково зі статусом сторони справи. По-перше, цей принцип стосується розпорядження процесуальними правами осіб, які відповідно до статті 4 ГПК, мають право на звернення до господарського суду. По-друге, елементи диспозитивності притаманні окремій процесуальній діяльності суду: збиранню доказів у господарській справі, крім випадків, встановлених ГПК. По-третє, право розпорядження правами щодо предмета спору на власний розсуд — закріплюється за учасником справи та за особою, в інтересах якої заявлено вимогу, якщо вона володіє процесуальною дієздатністю.

Історичний огляд розвитку принципу *пропорційності*, надав можливість С. Погребняку дійти висновку, що на сьогодні цей принцип можна знайти у різних формулюваннях багатьох національних та наднаціональних правових систем. Він визнається загальним принципом права ЄС. У Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, на відміну від права ЄС, принцип пропорційності прямо не закріплений. Незважаючи на це він є одним із найважливіших принципів, який, мабуть, найбільш часто застосовується у практиці Європейського суду з прав людини [10, с. 51].

В силу останніх змін процесуального законодавства, принцип пропорційності тепер чітко передбачено у ГПК. Доцільність його застосування у господарському судочинстві залежить від низки факторів, приблизний перелік яких передбачається у статті 15 ГПК. Враховую-

чи вимоги пропорційності, суд відтепер може визначати форму господарського судочинства, у якій доцільно розглядати той чи інший господарський спір: наказного провадження, позовного загально-го чи спрощеного провадження.

Конституційний Суд України неодноразово зазначав, що виконання судового рішення є невід'ємною складовою права кожного на судовий захист і охоплює, зокрема, законодавчо визначений комплекс дій, спрямованих на захист і відновлення порушених прав, свобод, законних інтересів фізичних та юридичних осіб, суспільства, держави; невиконання судового рішення загрожує сутності права на справедливий розгляд судом [11].

Чітке й однозначне встановлення *обов'язковості судового рішення* у статті 129 Конституції України, розкривається і у ГПК, зокрема у статті 18. Норма про обов'язковість судового рішення не нова для ГПК.

Однак, коли раніше обов'язковість мала, так би мовити, географічний критерій — на усій території України, то у новій редакції вона має ще й чітку суб'єктну спрямованість — обов'язковість до виконання всіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, фізичними і юридичними особами та їх об'єднаннями на всій території України.

ГПК чітко виділяє серед принципів судочинства, *забезпечення права на апеляційний перегляд справи та забезпечення права на касаційне оскарження судового рішення* у визначених законом випадках. Попередня редакція ГПК встановлювала право апеляційного та касаційного оскарження у спеціальних статтях відповідних розділів: Розділу XII «Перегляд судових рішень в апеляційному порядку» та Розділу XII-1 «Перегляд рішень у касаційному порядку».

На сьогодні, право на оскарження та перегляд судового рішення, у першу

чергу визначається як один із основоположних принципів господарського судочинства, який закріплений у статті 17 і розкривається у статтях 254 та 287 ГПК. Це й не дивно, адже цей принцип закріплений і у Конституції України, норми якої є нормами прямої дії, і зміст будь-якого нормативно-правового акта повинен відповідати Основному Закону.

Щодо змістового наповнення вказаних статей ГПК, то тут слід зазначити, що законодавець змінив коло осіб, яким надано таке право. Відповідно до статей 91 та 107 ГПК попередньої редакції, такими особами були: 1) сторони у справі, 2) прокурор, 3) треті особи, 4) особи, які не брали участь у справі, якщо господарський суд вирішив питання про їх права та обов'язки. Тепер це: 1) учасники справи та 2) особи, які не брали участі у справі, якщо господарський суд вирішив питання про їхні права, інтереси та/або обов'язки.

У даному випадку, ми можемо говорити про розширення кола осіб, яким надано право на оскарження та перегляд судового рішення. По-перше, відповідно до статті 41 ГПК, учасниками справи є: сторони і треті особи; заявник і боржник; учасники третейського розгляду і особи, які не брали участі у третейському розгляді, якщо третейський суд вирішив питання про їхні права та (або) обов'язки; учасники справи про банкрутство, відповідно до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». По-друге, розширилось коло осіб, які не брали участі у справі, однак мають право оскарження відповідного рішення.

Правовою позицією Верховного Суду України у постанові від 07.07.2009р. по справі №01/65-88, робився висновок, що коли рішення суду першої інстанції не стосується прав та обов'язків особи, не залученої до участі у справі, апеляційний господарський суд припиняє апеляційне провадження [12]. З однієї сторони, правова

позиція видається абсолютно правильною, але з іншої — виникає питання, чи дійсно було забезпечено доступ до правосуддя таким особам, адже формулювання «права та обов'язки» є безальтернативним.

Конституцією України, як зауважує О. Овчаренко, прямо не передбачено принцип доступності правосуддя, однак він випливає з низки її положень. Згідно зі статтею 8 Конституції України звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини та громадянина гарантується безпосередньо на підставі Основного Закону. Стаття 55 визначає, що права та свободи людини і громадянина захищаються судом; кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [13, с. 16]. Стаття 7 Закону України «Про судоустрій і статус судів» гарантує захист прав, свобод та інтересів кожного у розумні строки незалежним, безстороннім і справедливим судом, утвореним законом [14].

Рішення суду може вирішити питання про права і обов'язки особи сукупно, так і визначати лише обов'язки, не втручаючись у її права. Кім цього, за новою редакцією ГПК, право на оскарження рішення суду має й особа, питання про інтереси якої було вирішено даним рішенням. Ще у 2004 році Конституційний Суд України зазначав, що охоронюваний законом інтерес перебуває під захистом не тільки закону, а й об'єктивного права у цілому, що панує у суспільстві, зокрема справедливості, оскільки інтерес у вузькому розумінні зумовлюється загальним змістом такого права і є його складовою. У випадках, коли інтерес не підлягає охороні ані законом, ані правом, законодавець завжди прямо про це зазначає. Охоронюваний законом інтерес є самостійним об'єктом судового захисту та інших засобів правової охорони [15]. Аналізуючи наведене, вважаємо, що сучасні змі-

ни відповідних положень ГПК є достатньо обґрунтованими.

Новелою ГПК є встановлення принципу *розумності строків розгляду справи судом*. Це звісно не означає, що до внесених змін строк розгляду господарських спорів був необмежений. Статтею 50 ГПК передбачалось, що «процесуальні дії вчиняються у строки, встановлені цим Кодексом. У тих випадках, коли процесуальні строки не встановлено, вони призначаються господарським судом». Однак, Кодекс не містив принципу, на підставі якого можна визначити ефективність використання встановлених ГПК строків або принципу, яким мав би керуватись суд при самотійному встановленні строків.

Тут варто зазначити, що серед науковців, не лише у галузі господарського процесу, активно розроблявся принцип процесуальної економії. Наприклад, І. Канюка пише про те, що даний принцип реалізується у кримінально-процесуальній діяльності, де його роль зводиться до обрання органами чи особами, що здійснюють кримінальне провадження, найбільш раціонального способу процесуальної діяльності з метою більш швидкого та менш затратного досягнення завдань у конкретному провадженні. Ефективним засобом забезпечення швидкості кримінального судочинства є вимога розумності строків кримінального провадження [16, с. 9]. На думку С. Смоли, принцип процесуальної економії у господарському судочинстві — це правова вимога, відповідно до якої суд та інші учасники судового процесу повинні найбільш повно, доцільно і своєчасно використовувати всі встановлені законом процесуальні засоби для швидкого і справедливого вирішення господарських справ. Процесуальна економія охоплює своїм змістом такі господарсько-процесуальні категорії, як «швидкість», «оперативність», «економічність», «розгляд справи упродовж розумного строку» [17].

Як видно, «розумність» строку розгляду справи, на науковому рівні, розглядалась як складова частина комплексного і доволі всеохоплюючого принципу процесуальної економії, що не узгоджується із європейськими стандартами. Крім цього, очевидно, що вимога про розумність строку розгляду справи встановлюється, у першу чергу, для забезпечення ефективності захисту прав, свобод та інтересів особи, а вже потім — для зменшення часових, а отже і фінансових затрат судової системи.

Стаття 6 Конвенції про захист прав людини і основних свобод, ратифікованої Законом України від 17 липня 1997 р. № 475/97-ВР, гарантує кожній фізичній або юридичній особі право на розгляд судом протягом розумного строку цивільної, кримінальної, адміністративної або господарської справи, а також справи про адміністративне правопорушення, у якій вона є стороною. Про доцільність застосування даної норми у господарському судочинстві зазначали і Вищий господарський і Верховний суди України ще у 2006 році [18]. Однак, як бачимо відповідні зміни у процесуальне законодавство внесено лише тепер.

Учасники судового процесу та їх представники повинні добросовісно користуватися процесуальними правами. Поряд із цим, ГПК закріплює принцип *неприпустимості зловживання процесуальними правами*.

Факт зловживання процесуальними правами та його способи донедавна встановлювались у кожній конкретній справі, що змушувало суди проводити відповідні узагальнення. Так, у 2010 році Вищий господарський суд України розробив Інформаційний лист «Про деякі питання запобігання зловживанню процесуальними правами у господарському судочинстві». Там серед іншого зазначається, що матеріали справ, звернення господарських судів і учасників судового процесу та інша інфор-

мація, яка надходить до Вищого господарського суду України, свідчать, що в діяльності деяких сторін, третіх осіб у справах набула поширення практика зловживання своїми процесуальними правами. Подібна практика, спрямована на свідоме невинуватене затягування судового процесу, порушує права інших учасників судового процесу та суперечить вимогам статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, учасником якої є Україна, стосовно права кожного на розгляд його справи судом упродовж розумного строку. У будь-яких випадках зловживання процесуальними правами господарським судам належить реагувати на відповідні порушення — шляхом винесення окремих ухвал, а за наявності підстав також і надіслання повідомлень органам внутрішніх справ чи прокуратури [19]. Зрозуміло, що подібні Інформаційні листи спрямовані на забезпечення належного виконання завдань господарського судочинства, однак, вони не мають такої юридичної сили, як закон, а отже й не вирішують проблеми зловживань.

Сьогодні, неприпустимість зловживань процесуальними правами — це не просто декларативний принцип. Стаття 43 ГПК встановлює, що собою являє зловживання процесуальними правами і, що не менш важливо, визначає права та обов'язки суду, коли такі зловживання відбуваються. Проте, вважаємо, що «зловживання процесуальними правами» виявляється не лише діями, як однозначно закріплено у ГПК, а й бездіяльністю учасника судового процесу (неподання доказів без поважних причин, які вимагаються судом, нез'явлення у судове засідання позивача чи його представника без поважних причин тощо).

Господарський процесуальний кодекс України гарантує *відшкодування судових витрат сторони, на користь якої ухвалені судові рішення*. Відповідно до статті 123 ГПК, судові витрати складаються з судового збору та витрат, пов'язаних з розглядом справи. Як зазначив Пленум Вищого господарського суду України у Постанові від 21.02.2013 р., зазначені витрати не є збитками, не входять до складу ціни позову і не можуть стягуватися під виглядом збитків [20]. Гарантія відшкодування судових витрат, за чинним ГПК, може забезпечуватись кількома способами. По-перше, кожна сторона подає до суду попередній (орієнтовний) розрахунок сум судових витрат, що вже дає можливість сторонам оцінити майбутні фінансові втрати і підготуватись до них. Поряд з цим, враховуючи вимоги статті 125 ГПК, суд може зобов'язати сторони внести на депозитний рахунок суду попередньо визначену суму судових витрат, пов'язаних з розглядом справи або певною процесуальною дією.

По-друге, Закон України «Про судовий збір» передбачає можливість, за відповідних умов, розстрочки або відстрочки сплати судового збору [21]. По-третє, чинний ГПК, на відміну від попередньої редакції, ґрунтовніше визначає зміст та спосіб обрахунку судових витрат, а також їх розподіл.

Враховуючи вищевикладене можна підсумувати, що закріплення принципів господарського судочинства у ГПК започаткує новий етап теоретичних досліджень у галузі господарського процесу та вдосконалення процесуального законодавства. Це також позитивно вплине на виконання завдань господарського судочинства судом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. (в редакції від 03.10.2017 р.) // Відомості Верховної Ради України. — 2017. — № 48.
2. Слинько Д. В. Поняття та система принципів юридичного процесу / Д. В. Слинько

// «Jurnalul juridic national: teorie si practica» O.O.O.: «National law jurnal: teory and practice» L.L.C. — Nr. 2 (18). — Republica Moldova, 2016. — С. 24–29
3. Гришук О. Принципи права: філософсько-правовий вимір / О. Гришук // Вісник

- Львівського університету. Серія юридична. — 2015. — Вип. 61. — С. 16–23.
4. Пігарева Г. Загальновизнані принципи здійснення правосуддя: міжнародний та національний досвід / Г. Пігарева // Підприємництво, господарство і право. — 2017. — № 3. — С. 91–94.
5. Пояснювальна записка до Проекту Закону «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів». — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61415.
6. Беляневич О. А. Про принципи господарського процесуального права (матеріали до лекції на семінарі для суддів господарських судів). — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://commercialaw.com.ua/attachments/160_Belyanovich%20O.A%20-%20Pro%20pryncypy%20gospodarskogo%20protseusualnogo%20prava.pdf
7. Капля О. Співвідношення принципів законності та верховенства права в адміністративному судочинстві України / О. Капля // Підприємництво, господарство і право. — 2017. — № 6. — С. 127–130.
8. Конституція України від 28.06.1996р. (в редакції 30.09.2016 р.). — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80?lang=uk>.
9. Ільющенко Г. В. Особливості прояву принципу диспозитивності в господарському судочинстві / Г. В. Ільющенко // Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. — 2015. — № 1(2). — С. 152–158
10. Погребняк С. П. Принципи пропорційності у судовій діяльності. / С. П. Погребняк // Філософія права і загальна теорія права. — 2012. — № 2. — С. 49–55.
11. Щодо офіційного тлумачення положень пункту 2 частини другої статті 17, пункту 8 частини першої статті 26, частини першої статті 50 Закону України «Про виконавче провадження»: Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням акціонерної компанії «Харківобленерго» від 26.06.2013р. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-13>.
12. Про деякі питання, порушені у доповідних записках про роботу господарських судів України у 2009 році щодо застосування норм Господарського процесуального кодексу України: Інформаційний лист ВГСУ від 26.09.2010р. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/ru/v_369600-10.
13. Овчаренко О. М. Доступність правосуддя та гарантії його реалізації: Монографія. — Х.: Право, 2008. — 304 с.
14. Про судоустрій і статус судів: Закон України від 02.06.2016р. // Відомості Верховної Ради України. — 2016. — № 31.
15. Щодо офіційного тлумачення окремих положень частини першої статті 4 Цивільного процесуального кодексу України (справа про охоронюваний законом інтерес): Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України від 01.12.2004р. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v018p710-04>.
16. Канюка І. М. Принцип процесуальної економії в кримінальному судочинстві України: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Канюка Ірина Михайлівна; НУ «Одеська юридична академія». — Одеса, 2015. — 22 с.
17. Смола С. В. Реалізація принципу процесуальної економії в господарському судочинстві : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04 / С. В. Смола; НАН України, Ін-т екон.-прав. дослідж. — Київ, 2015. — 20 с.
18. Про Інформаційний лист Верховного Суду України від 25 січня 2006 року № 1-5/45: Інформаційний лист Вищого господарського суду України від 17.03.2006 р. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.arbitr.gov.ua/news/print/653>.
19. Про деякі питання запобігання зловживанню процесуальними правами у господарському судочинстві: Інформаційний лист Вищого господарського суду України від 15.03.2010 р. // Вісник господарського судочинства. — 2010. — № 3.
20. Про деякі питання практики застосування розділу VI Господарського процесуального кодексу України: Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 21.02.2013 р. // Вісник господарського судочинства. — 2013. — № 2.
21. Про судовий збір: Закон України від 08.07.2011р. // Відомості Верховної Ради України. — 2012. — № 14.

REFERENCES:

1. *Hospodarskyi protsesualnyi kodeks Ukrainy* (2017) [Code of Commercial Proceedings of Ukraine]. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy [Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine]. P. 48. [in Ukrainian].
2. Slynko D. V. (2016). *Poniatia ta systema pryn-tyypiv yurydychnoho protsesu* [Concept and System of Principles of Legal Process]. «Jurnalul juridic national: teoriiie si practica» [«National law journal: theory and practices»]. 2 (18). P. 24–29. [in Ukrainian].
3. Hryshchuk O. (2015). *Pryntsyipy prava: filosofsko-pravovyi vymir* [Principles of Law: the Philosophical and Legal Dimension]. Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia yurydychna. [Bulletin of the University of L'viv. The legal series]. 61. P. 16–23. [in Ukrainian].
4. Pihareva H. (2017). *Zahalnovyznani pryntsyipy zdiisnennia pravosuddia: mizhnarodnyi ta natsionalnyi dosvid* [The Generally Accepted Principles of Justice: International and National Experience]. Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo [Entrepreneurship, commercial and law]. 3. P. 91–94. [in Ukrainian].
5. *Poiasnialna zapyska do Proektu Zakonu «Pro vnesennia zmin do Hospodarskoho protsesualnogo kodeksu Ukrainy, Tyvnilnogo protsesualnogo kodeksu Ukrainy, Kodeksu administratyvnogo sudochynstva Ukrainy ta inslykzh zakonodavlykzh aktiv»* [Explanatory Note to the Draft Law «On Amendment of the Code of Commercial Proceedings of Ukraine, Code of Civil Proceedings of Ukraine, Code of Administrative Proceedings of Ukraine and Other Legislative Acts»]. Available: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61415. Last accessed 21th Jan 2018. [in Ukrainian].
6. Belianevych O. A. *Pro pryntsyipy hospodarskoho protsesualnogo prava (materialy do lektsii na seminarii dlia suddiv hospodarskykh sudiv)* [On the Principles of Commercial Procedural Law (materials for a lecture at a seminar for judges of commercial courts)]. Available: http://commercial-law.com.ua/attachments/160_Belyanovich%20O.A%20-%20Pro%20pryncypy%20gospodarskogo%20protsesualnogo%20prava.pdf. Last accessed 21th Jan 2018. [in Ukrainian].
7. Kaplia O. (2017). *Spivvidnosbennia pryntsyipy zakonnosti ta verkhovenstva prava v administratyvnomu sudochynstvi Ukrainy* [The Value of the Principles of the Legality and Rule of Law in the Administrative Proceedings of Ukraine]. Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo [Entrepreneurship, commercial and law]. 6. P. 127–130. [in Ukrainian].
8. *Konstytutsiia Ukrainy* [Constitution of Ukraine]. Available: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80?lang=uk>. Last accessed 21th Jan 2018. [in Ukrainian].
9. Iliushchenko H. V. (2015). *Osoblyvosti proiavu pryntsyipy dyspozityvnosti v hospodarskomu sudochynstvi* [Features of the Manifestation of the Principle of Dispositivity in Commercial Legal Proceedings]. Visnyk Zaporizkoho natsionalnogo universytetu. Yurydychni nauky [Bulletin of the National University of Zaporizhzhya. Law Sciences]. 1(2). P. 152–158 [in Ukrainian].
10. Pohrebniak S. P. (2012). *Pryntsyip proporsii-nosti u sudovii diialnosti* [Principle of Proportionality in Judicial Activity]. Filosofiiia prava i zahalna teoriia prava [Philosophy of law and general theory of law]. 2. P. 49–55. [in Ukrainian].
11. *Shchodo ofitsiinoho tlumachennia polozhen punktu 2 chastyny druboi statii 17, punktu 8 chastyny pershoi statii 26, chastyny pershoi statii 50 Zakonu Ukrainy «Pro vykonavche provadzheniia»* [Regarding the Official Interpretation of the Provisions of Part 2.2 of Article 17, Part 1.8 of Article 26, and Part 1 of Article 50 of the Law of Ukraine «On Enforcement Proceedings»]. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym zvernenniam aktsionernoi kompanii «Kharkivoblenerho» [Decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case of constitutional appeals of the joint-stock company «Kharkivoblenergo»]. Available: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-13>. Last accessed 21th Jan 2018. [in Ukrainian].
12. *Pro deiaki pytannia, porusheni u dopovidnykh zapyskakh pro robotu hospodarskykh sudiv Ukrainy u 2009 rotsi shchodo zastosuvannia norm Hospodarskoho protsesualnogo kodeksu Ukrainy* [On Some Issues Raised in the Notes on the Work of Commercial Courts of Ukraine in 2009 Regarding the Application of the Norms of the Code of Commercial Proceedings of Ukraine]. Informatsiinyi lyst VHSU [Informational letter of the HCCU]. Available: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/ru/v_369600-10. Last accessed 21th Jan 2018. [in Ukrainian].
13. Ovcharenko O. M. (2008). *Dostupnist pravosuddia ta harantii yoho realizatsii* [Accessibility of Justice and Guarantees of Its Realization]. Kh. Pravo. 304 p. [in Ukrainian].
14. *Pro sudoustrii i status suddiv* (2016). [On the Judiciary and Status of Judges], Zakon Ukrainy [The Law of Ukraine]. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy [Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine]. [in Ukrainian].
15. *Shchodo ofitsiinoho tlumachennia okremykh polozhen chastyny pershoi statii 4 Tyvnilnogo protsesualnogo kodeksu Ukrainy (sprava pro okhonoruvanyi*

- zakonom interes*) [Regarding the Official Interpretation of Certain Provisions of the First Part of Article 4 of the Code of Civil Proceedings of Ukraine (case about the protection of law interest)]. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym podanniam 50 narodnykh deputativ Ukrainy [Decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case of the constitutional petition of 50 deputies of Ukraine]. Available: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v018p710-04>. Last accessed 21th Jan 2018. [in Ukrainian].
16. Kaniuka I. M. (2015). *Pryntsyp protsesualnoi ekonomii v kryminalnomu sudochynstvi Ukrainy* [The Principle of Procedural Economy in the Criminal Proceedings of Ukraine], Avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk [Thesis for a candidate degree in juridical sciences]. NU «Odeska yurydychna akademiia» [National University «Odesa Law Academy»]. 22 p. [in Ukrainian].
17. Smola S. V. (2015). *Realizatsiia pryntsypu protsesualnoi ekonomii v hospodarskomu sudochynstvi* [Realization of the Principle of Procedural Economy in Commercial Proceedings], avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk [Thesis for a candidate degree in juridical sciences]. NAN Ukrainy, In-t ekon.-prav. Doslidzh. [NAS of Ukraine, Institute of Economics and Law research]. 20 p. [in Ukrainian].
18. *Pro Informatsiyni lyst Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 25 sichnia 2006 roku* [About the Information Letter of the Supreme Court of Ukraine dated January 25, 2006]. Informatsiyni lyst Vyschoho hospodarskoho sudu Ukrainy vid 17.03.2006r [Information letter of the Supreme Commercial Court of Ukraine dated March 17, 2006]. Available: <http://www.arbitr.gov.ua/news/print/653> Last accessed 21th Jan 2018. [in Ukrainian].
19. *Pro deaki pytannia zapobihannia zlovzhyvanniu protsesualnymi pravamy u hospodarskomu sudochynstvi* (2010). [On Certain Issues of Prevention of Abuse of Procedural Rights in Commercial Justice], Informatsiyni lyst Vyschoho hospodarskoho sudu Ukrainy [Information letter of the Supreme Commercial Court of Ukraine]. Visnyk hospodarskoho sudochynstva [Bulletin of Commercial Judicial Proceedings]. 3. [in Ukrainian].
20. *Pro deaki pytannia praktyky zastosuvannia rozdil VI Hospodarskoho protsesualnogo kodeksu Ukrainy* (2013). [About Some Questions of the Practice of Application of Section VI of the Code of Commercial Proceedings of Ukraine], Postanova Plenumu Vyschoho hospodarskoho sudu Ukrainy [Resolution of the Plenum of the Supreme Commercial Court of Ukraine]. Visnyk hospodarskoho sudochynstva [Bulletin of Commercial Judicial Proceedings]. 2. [in Ukrainian].
21. *Pro sudovyi zbir* (2012). [On Court Fee]. Zakon Ukrainy [The Law of Ukraine]. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy [Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine]. [in Ukrainian].